

УДК 37.048 + 37.013.77 + 159.922

DOI: <https://doi.org/10.54662/veresen.2.2023.10>

*Алевтина Клочкова,
ORCID iD 0000-0001-8653-9725
методист Обласного ресурсного центру
з підтримки інклюзивної освіти
Миколаївський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти
вул. Адміральська, 4-а, 54001, м. Миколаїв, Україна
alevtyna.klochkova@toipro.mk.ua*

ЗДОБУТТЯ ОСВІТИ ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В ЗАКЛАДІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

У науково-методичній статті представлено категорії освітніх труднощів, виокремлено поширені типи розряду навчальних труднощів. З'ясовано основні напрями адаптації освітнього процесу для дітей з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої освіти: пристосування середовища, психолого-педагогічні стратегії, навчальні матеріали і завдання, адаптація процесу оцінювання здобувачів освіти. Визначено принципи, методи та прийоми усунення навчальних освітніх труднощів у дітей з особливими освітніми потребами під час проведення уроків в інклюзивному класі ЗЗСО. Уточнено особливості структурування уроку в інклюзивному класі з урахуванням означених труднощів здобувачів освіти з ООП.

***Ключові слова:** адаптація; здобувач освіти з особливими освітніми потребами; інклюзія; навчальні труднощі.*

© Клочкова А. В., 2023

Вступ.

У рамках реалізації інклюзивного навчання здобуття освіти людиною є одним із її невід'ємних прав як громадянина України, яке можна реалізовувати через її здобуття на різних рівнях освіти, у будь-яких формах і видах. Згідно зі Статтею 9 Закону України «Про повну загальну середню освіту» рівний доступ до освіти забезпечує викладання навчальних предметів способами, що є найбільш прийнятними для осіб відповідного віку, зокрема через адаптацію змісту навчальних предметів для осіб з особливими освітніми потребами (ООП) та використання розвивальних засобів і методів навчання, що враховують особливі освітні потреби здобувачів освіти і сприяють успішному засвоєнню змісту навчання і розвитку дитини, а також дотриманню принципів універсального дизайну та/або розумного пристосування відповідно до

найкращих інтересів дитини (Закон України «Про повну загальну середню освіту», 2021). Це визначає необхідність здійснення доцільних адаптацій освітнього процесу для дітей з особливими освітніми потребами.

Незважаючи на значні позитивні зрушення в питанні практичної реалізації інклюзивного навчання для здобувачів освіти з ООП, на думку Н. О. Базиляк, актуальним є питання полегшення доступу осіб до систем освіти та навчання шляхом створення відкритого освітнього середовища, підвищення привабливості освітнього процесу, підтримки активної громадянської позиції і забезпечення рівних можливостей і соціальної згуртованості (Базиляк Н. О., 2022, с. 12), що зумовлює необхідність унесення відповідних змін в освітній процес за низкою напрямів адаптацій з урахуванням освітніх труднощів здобувачів освіти.

Декларація академічної свободи педагогів закладів загальної середньої освіти (ЗЗСО) означає їхню свободу в питаннях обрання методів і засобів навчання, добирання навчальних матеріалів з урахуванням порушень психофізичного розвитку дітей з особливими освітніми потребами (ООП), що спричиняють виникнення і ступінь вияву тих чи інших категорій освітніх труднощів.

Серед зазначених категорій освітніх труднощів навчальні належать до вищого рівня. Вони є наслідком обмеження чи своєрідності перебігу довільних видів діяльності. Навчальні труднощі зумовлюють розлади працездатності, низький або нерівномірний темп роботи, недостатність навчальної мотивації (аморфне або негативне ставлення до навчання) і низьку самоорганізацію (надмірна інфантильність і несаможиттєвість, брак активності), порушення специфічних навчальних видів діяльності.

Представлену категорію освітніх труднощів визначають у здобувача освіти під час проведення комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку особи за результатами діагностики когнітивної (зокрема особливості уваги та сприймання матеріалу) та емоційно-вольової сфер (розлади вольової саморегуляції, навчальної мотивації, працездатності і темпу роботи), освітньої діяльності, зокрема порушення письмового мовлення (навичок читання і письма) і математичних навичок. Компенсація навчальних труднощів у здобувачів освіти з ООП у рамках реалізації інклюзивного навчання в закладах загальної середньої освіти зумовлює потребу в пошуку конкретних методів та прийомів за напрямками адаптації освітнього процесу.

Постановка проблеми в загальному вигляді.

Питання побудови диференційованого освітнього процесу з урахуванням потреб дітей є актуальним для кожного закладу загальної середньої освіти. Однак для здобувачів освіти з особливими освітніми потребами в інклюзивних класах воно є найбільш складним через наявність

порушення психофізичного розвитку. Педагогічні працівники закладів освіти відчують нестачу досліджень практичного досвіду і належної уваги до динаміки та результативності отримання послуг дітьми з особливими освітніми потребами (Каменчук Т. Д., 2022, с. 56). Реалізація інклюзивної освіти потребує здійснення індивідуального підходу до кожної особи, яка має особливі освітні потреби. Забезпечення здобуття освіти дитиною з навчальними труднощами передбачає обов'язкове врахування особливостей розвитку її когнітивної та емоційно-вольової сфер, формування в учня стійкої навчальної мотивації і привчання здобувача освіти до систематичної дисциплінованої праці на уроці. Без унесення доцільних змін в освітній процес із кожним наступним роком навчання прогноз позитивної динаміки здобуття освіти дитиною з навчальними труднощами буде погіршуватися. Реалізація адаптації і модифікації в освітньому процесі є здійсненням конкретних кількісних і якісних змін із метою забезпечення індивідуальної освітньої траєкторії здобувача освіти з ООП, створення оптимальних умов у закладі освіти для внесення доцільних змін в освітній процес для дітей із навчальними труднощами. У зв'язку з обґрунтованою необхідністю вирішення проблеми організації інклюзивного освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти для дітей з ООП команда психолого-педагогічного супроводу має враховувати характер і ступінь вияву навчальних освітніх труднощів у здобувачів освіти з ООП.

Формулювання мети і завдань статті.

Метою статті є дослідження напрямів усунення навчальних труднощів у дітей з особливими освітніми потребами.

Досягнення поставленої мети зумовлює необхідність послідовного виконання таких **завдань**:

- 1) на основі теоретичного аналізу психолого-педагогічної літератури узагальнити і систематизувати інформацію про поширені навчальні

- освітні труднощі серед здобувачів освіти з ООП;
- 2) виокремити організаційно-методичні аспекти побудови уроку в інклюзивному класі ЗЗСО з урахуванням навчальних труднощів здобувачів освіти з особливими освітніми потребами;
  - 3) визначити принципи, методи та прийоми усунення навчальних труднощів за основними напрямками адаптації освітнього процесу для дітей з особливими освітніми потребами.

Аналіз основних досліджень і публікацій із зазначеної проблеми.

Теоретико-методологічні дослідження, присвячені реалізації інклюзивної освіти в закладах загальної середньої освіти, представлені у працях О. О. Бабяк, Г. О. Блеч, А. А. Колупаєвої, А. Г. Обухівської, О. В. Чеботарьової і багатьох інших науковців. Важливу роль у практичній реалізації здобуття освіти особами з ООП за умов інклюзивного навчання відіграють науково-методичні і навчальні розробки Інституту спеціальної педагогіки і психології ім. М. Ярмаченка НАПН України, Національного інституту ім. Драгоманова, Українського науково-методичного центру практичної психології і соціальної роботи. Питання інтеграційної освіти в зарубіжних країнах розкривають у роботах О. Б. Белова, В. В. Золотоверх, С. І. Конопляста, В. І. Лубовський тощо. У зарубіжній науковій літературі дослідження з інтеграції дітей в освітній простір висвітлені у працях Е. Деніелса, М. Пірс, К. Стаффорд, М. Хені, Л. Шмідт.

Базою представлення категорій освітніх труднощів є методичні рекомендації від Міністерства освіти і науки України для інклюзивно-ресурсних центрів та для закладів загальної середньої освіти щодо визначення освітніх труднощів дітей із ООП.

Виклад основного матеріалу.

Відповідно до методичних рекомендацій МОН України виділяють п'ять категорій освітніх труднощів здобувачів освіти

ЗЗСО залежно від характеру розладів психофізичного розвитку дитини – це *фізичні* (порушення функціонування внутрішніх органів, кінцівок і частин тіла), *функціональні* (сенсорні, мовленнєві), інтелектуальні (обмеження функціонування інвентарю інтелекту, передумов інтелекту, власне інтелекту), *навчальні*, *соціоадаптаційні* / *соціокультурні* (Методичні рекомендації для закладів загальної середньої освіти щодо визначення освітніх труднощів I рівня підтримки в освітньому процесі у закладі загальної середньої освіти, 2021, с. 10–11). Перші три категорії належать до так званого базового рівня освітніх труднощів, а навчальні труднощі – до вищого рівня освітніх труднощів. Категорія навчальних освітніх труднощів поєднує три можливі типи труднощів – це порушення навчальної мотивації і самоорганізації дитини, порушення працездатності (висока виснажуваність і низька продуктивність) і темпу роботи (повільний або нерівномірний), порушення писемної мови (дислексія) і математичних дій (дискалькулія). Освітні труднощі бувають поодинокого, легкого, помірного, важкого та найтяжчого ступенів прояву.

Згідно з Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання в закладах загальної середньої освіти» адаптація змісту навчального предмета є зміною методів і способів навчання, рівня складності завдань з урахуванням індивідуальних потреб дітей з ООП без зміни загального обсягу навчального навантаження та очікуваних результатів навчання (Постанова Кабінету Міністрів України Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти, 2022), відповідно до чого усунення навчальних труднощів здобувачів освіти забезпечують дібрані психолого-педагогічні стратегії, прилаштування освітнього середовища, адаптації оцінювання.

Адаптація освітнього процесу, з погляду А. В. Кучеренко, є стратегією видозміни викладання навчального матеріалу і

організації навчального процесу для того, щоб діти з особливими освітніми потребами могли успішно засвоювати той самий зміст із навчальних предметів, що і їхні однолітки без навчальних труднощів. Зміни процесу навчання для дітей із особливими освітніми потребами в закладах загальної середньої освіти реалізуються за чотирма напрямками (Кучеренко А. В., Прасол Д. В., 2021, с. 83):

- 1) пристосування середовища (пристосування приміщень, оптимальне розміщення дитини з ООП в аудиторії, доступність меблів тощо);
- 2) психолого-педагогічні стратегії (зокрема зміна способів повідомлення і організації уроку; зміна подачі інструкцій і викладу матеріалу, зміна темпу роботи; використання алгоритмів дій тощо);
- 3) навчальні матеріали і завдання (додаткове унаочнення у формі, яка допомагає задіювати найбільш розвинені модальності сприймання здобувача освіти і спирається на розвинені види мислення, привертає й утримує увагу дитини тощо);
- 4) адаптація процесу оцінювання (збільшення часу для виконання завдань, зменшення обсягів роботи зі збереженням змістової складності завдань, подовження термінів здачі домашньої роботи, надання дитині права обирати форми відповіді тощо).

Створення безбар'єрного середовища для усунення навчальних труднощів полягає в забезпеченні особливої просторової і часової організації освітнього процесу з урахуванням особливих освітніх потреб дитини, застосуванні доцільної додаткової візуалізації освітнього процесу (Прасол Д. В., 2021, с. 490). Означений процес передбачає низку системних змін, як-то: використання адаптованого розкладу, створення доступного безпечного середовища в закладі освіти, підготовка навчального місця для дитини з ООП, виготовлення або добирання відповідного дидактичного ма-

теріалу та спеціального індивідуального обладнання (за потреби). Реалізація освітніх потреб дитини з ООП, відповідно до позиції А. Г. Обухівської, істотно залежить від оцінки індивідуальних особливостей розвитку, визначення її сильних і слабких сторін, від можливостей інтелектуального розвитку, ступеня збереженості когнітивного і соціального функціонування (Обухівська А. Г., 2019, с. 171). Окремо зазначимо, що для успішного залучення дітей з особливими освітніми потребами до масових навчальних закладів потрібно здійснювати їхнє поетапне інтегрування, яке допоможе кожному здобувачеві освіти з ООП поступово адаптуватися до умов навчального процесу (Конопляста С. Ю., Белова О. Б., 2022, с. 38). Такий підхід запобігатиме можливій перевтомі, сенсорному та соціальному перевантаженню дітей з особливими освітніми потребами.

Організаційно-методичні аспекти побудови уроку в інклюзивному класі ЗЗСО.

Здобувач освіти з навчальними труднощами потребує упорядкованої просторово-часової структури освітнього середовища. Для цього потрібно використовувати адаптований розклад і правильно організувати навчальне місце для здобувача освіти, щоб це сприяло чіткому сприйманню мовлення вчителя. Воно має мінімізувати фактори-подразники, які відволікають, (розташування дитини з ООП подалі від вікон, техніки, що працює, гамірних проходів тощо). Можливо розташовувати дитину поруч із «сильним» здобувачем освіти. Обраний дидактичний матеріал (підручники, робочі зошити, схеми і таблиці, моделі) має відповідати можливостям дитини з особливими освітніми потребами і враховувати порушення психофізичного розвитку, зокрема в разі дефіцитарного розвитку здобувача освіти.

Важливою є гнучкість у побудові уроку в інклюзивному класі. Чим більше виражений ступінь вияву навчальних труднощів (освітні труднощі помірного, важкого і найтяжчого ступенів вияву), тим склад-

нішим для педагога стає питання побудови освітнього процесу на уроці, залучення дитини з ООП до роботи в класі. В основі організації освітнього процесу лежить підтримувальне навчання, коли педагог визначає зміст і форму уроку, основні етапи та методи роботи. Реалізація такого типу уроків потребує відповідної підготовки від педагогів закладів загальної середньої освіти.

Побудова уроку в інклюзивному класі залежить від того, наскільки перетинаються теми та зміст у програмах навчання дітей з особливими освітніми потребами і без таких і який етап навчання береться за основу (вивчення нового матеріалу, закріплення вивченого, контроль за знаннями, уміннями і навичками). Можливі два варіанти структурування уроку в інклюзивному класі ЗЗСО. У разі дотримання традиційної структури у процесі укладання загального плану уроку потрібно додати до нього окремі блоки завдань для здобувачів освіти з особливими освітніми потребами (для активізації уваги, задіяння декількох модальностей сприймання, опори на домінуючий вид мислення тощо). Значну увагу потрібно приділяти стимуляції навчальної мотивації дитини з ООП і здійснювати заходи з попередження перевтоми через дозування навантаження під час виконання завдань і чергування видів діяльності. Організуючи роботу на уроці зі здобувачем освіти з особливими освітніми потребами, варто чергувати ті завдання, які пов'язані з вивченням навчального матеріалу за темою уроку, і завдання, що мають корекційну спрямованість. Під час проведення уроку в інклюзивному класі потрібно регулярно здійснювати зміни діяльності для того, щоб уникнути виснаження та послаблення уваги, урахувати порушення працездатності здобувачів освіти з навчальними освітніми труднощами.

За іншою стратегією, учитель укладає спеціальний план уроку для здобувачів освіти інклюзивного класу. Можливе використання паралельного навчання, що сприяє організації індивідуалізованого навчання (зокрема в разі виникнення навчаль-

них труднощів помірною, важкою і найтяжчого ступенів прояву), коли клас ділиться на групи (здобувачі освіти без ООП і учні з навчальними труднощами), з якими паралельно працюють педагог і асистент учителя. Якщо на уроці школярі вивчають відмінний за змістом програмовий матеріал і тривала колективна робота здобувача освіти з ООП у класі ускладнена, його краще вибудовувати за структурою уроків малокомплектних шкіл, які не мають паралельних класів або мають малий контингент здобувачів освіти.

Побудова у класі-комплекті за однопредметним (однотемним) або різнопредметним змістом для різновікових учнів для звичайного класу.

Для такої структури уроку характерні не назви етапів, а переходи між роботою в колективі та індивідуально (з асистентом учителя). Для підвищення ефективності уроку педагогам потрібно заздалегідь визначити, який етап із кожною групою здобувачів освіти проводитиметься під керівництвом учителя, а на якому здобувачі освіти з навчальними труднощами працюватимуть самостійно або з асистентом учителя. Педагоги (учитель / асистент учителя) повинні почергово перебудовувати роботу зі здобувачами освіти без ООП та з дитиною з навчальними труднощами, не випускаючи з уваги тему та цілі уроку. Кількість переходів залежить від складності теми уроку, завдань, кількості учнів з ООП в інклюзивному класі та сформованості в них навчальних навичок, потребою у збереженні наступності в роботі. При цьому можливою проблемою організації уроку в інклюзивному класі за типом уроку в класі-комплекті є втрати часу або неправильне дозування етапів роботи. Заощадити час можна завдяки використанню легших завдань або зміною форми відповіді для дитини з навчальними труднощами.

Навчальний матеріал у рамках теми, яку вивчають на уроці, краще розподілити за рівнями складності, що дозволить педагогам передбачити і сформувати конкретні компетенції, які здатен опанувати здобувач освіти з навчальними освітніми трудноща-

ми. Доречно застосовувати наочні і практичні методи навчання з наданням збільшеної кількості прикладів / проб виконання завдань для засвоєння матеріалу та способів діяльності. Доцільно активно використовувати ігрові елементи, урахувавши психолого-педагогічні і вікові особливості здобувачів освіти, оскільки гра є одним із важливих методів їхнього навчання, виховання та розвитку (Стеблюк С. В., 2022, с. 44). Розумно надавати здобувачеві освіти з ООП свободу вибору під час вивчення нової теми за рахунок диференційованого підходу, добирання для виконання дитиною індивідуальних або творчих завдань.

Через наявні навчальні труднощі педагогам потрібно вміти правильно надавати інструкції до виконання завдань (конкретно, окремо кожне завдання, із чіткими термінами виконання, із упевненістю, що увага дитини зосереджена саме на них або навчальному матеріалі (із мінімумом сторонніх подразників). У рамках побудови уроку відповідного типу в класі-комплекті можливе використання почергового навчання для покращення його якості для здобувачів освіти з навчальними труднощами, коли асистент педагога спрощено повторює, перефразовує інструкції, запропоновані вчителем із акцентом на деталях.

Педагогам потрібно продумати варіанти того, як саме подати підготовлені заздалегідь змінені завдання та матеріали дитині з ООП, які мають бути посильними й емоційно привабливими для здобувачів освіти і пов'язувати знання, які учні вивчають, із реальним життям. Навчальна мотивація здобувача освіти з особливими освітніми потребами буде зберігатися, якщо він не відчуватиме страху перед майбутніми завданнями. Під час викладання матеріалу важливо дотримуватися принципу «від простого до складного» (від елементарної справи до елементарної композиції), принципу доступності, принципу єдності пізнавально-репродуктивної і творчої діяльності.

Важливу роль в організації навчання здобувачів освіти з навчальними трудноща-

ми на уроці відіграє наочна й організаційна підтримка дітей з ООП: через додаткові інструкції, алгоритми, приписи, опорні схеми, інші види роботи. Необхідно дотримуватися мультисенсорного підходу в роботі з дітьми з навчальними освітніми труднощами, додатково до вербального роз'яснення матеріалу використовувати картки-інструкції з алгоритмом дій. Доречним на уроці (відповідно до типу уроку) в класі-комплекті є добирання відповіді з кількох запропонованих, схематичні записи завдань, скорочені записи, план виконання завдання, підказки у вигляді малюнків, ребусів, скорочені певних орфограм для письма тощо.

Навчальні досягнення дитини оцінюють за сукупністю критеріїв, саме тому на особливу увагу заслуговує диференціація та характеристика рівнів навчальних досягнень здобувачів освіти з особливими освітніми потребами (Чеботарьова О. В., 2019, с. 6). Під час оцінювання потрібно робити акцент на позитивних досягненнях здобувачів освіти з особливими освітніми потребами. Оцінювання має бути конкретним і чітким і здійснюватися відразу після виконання завдання, з урахуванням найменших успіхів. Учителеві або асистентові вчителя необхідно підбивати підсумки виконання індивідуальних завдань здобувачем освіти з навчальними труднощами.

Підсумовуючи зазначене, з метою удосконалення освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти пропонуємо такі шляхи усунення навчальних труднощів за основними напрямками адаптації освітнього процесу для дітей з особливими освітніми потребами: 1) дотримання педагогами гнучкої стратегії побудови уроку з урахуванням можливостей дитини з ООП; 2) реалізація адаптованого розкладу з урахуванням потреб здобувача освіти; 3) активне унаочнення і підбір додаткових дидактичних матеріалів із урахуванням особливостей розвитку когнітивної сфери здобувача освіти з ООП; 4) адаптація оцінювання досягнень дитини з особливими освітніми потребами, оскільки грамотне оцінювання є важливим компонентом ос-

вітньої діяльності, що визначає її ефективність і виконує регулятивну функцію.

Ефективна практична реалізація інклюзивного навчання в інклюзивних класах ЗЗСО можлива завдяки: 1) дотриманню педагогами таких принципів, як: недискримінації, розвитку інклюзивного освітнього середовища, забезпечення універсального дизайну і розумного пристосування, різнорівневого навчання (категорії знань «обов'язково має знати», «має знати», «може знати»), поєднання індивідуальної і командної форм навчальної діяльності, інтеграції освітніх областей, варіативності, зв'язку з практикою життя, систематичності і послідовності, модифікації (спрощення, виключення, інтеграції, ущільнення); 2) використанню в роботі з дітьми з ООП таких методів: наочних (пояснювально-ілюстративний, індуктивний, репродуктивний), практичних (моделювання життєвих ситуацій, методу центру інтересів, поширення, інтерактивного навчання, проєктів), словесних (пояснення, бесіди, діалоги), стимулювання й мотивації навчання (емоційно привабливі методи навчання, ігрові) та перцептивних (відповідно до мультисенсорного підходу); 3) адресному задіяння низки педагогічних прийомів, спрямованих на усунення навчальних труднощів у дітей з ООП (спрощеної візуалізації, використання графічних організаторів, моделі Колба, фокусування уваги, сумісних дій, прийоми-несподіванки тощо).

Висновки та перспективи дослідження проблеми.

У процесі виконання поставлених завдань на основі проведеного науково-теоретичного аналізу робіт із питань усунення навчальних труднощів у здобувачів освіти з особливими освітніми потребами в закладах загальної середньої освіти зроблено **висновки:**

1. Виявлено п'ять категорій освітніх труднощів здобувачів освіти ЗЗСО залежно від характеру порушень психофізичного розвитку дитини: фізичні, функціональні, інтелектуальні, навчальні, соціоадаптаційні / соціокультурні; у рамках категорій

навчальних труднощів є три типи труднощів: порушення навчальної мотивації і самоорганізації здобувача освіти, порушення працездатності і темпу роботи дитини, порушення письмового мовлення і математичних навичок; зміни процесу навчання для дітей з особливими освітніми потребами в ЗЗСО реалізують за чотирма напрямками: пристосування середовища, психолого-педагогічні стратегії, навчальні матеріали і завдання, адаптація процесу оцінювання.

2. Визначено організаційно-методичні аспекти побудови уроку в інклюзивному класі ЗЗСО з урахуванням навчальних труднощів здобувачів освіти з особливими освітніми потребами, а саме: дотримання педагогами гнучкості в побудові уроку, уміла реалізація переходів між колективною та індивідуальною роботою здобувачів освіти з навчальними труднощами, введення корекційно-розвиткового складника.

3. Запропоновано провідні принципи, методи та прийоми побудови освітнього процесу в інклюзивних класах закладів загальної середньої освіти з урахуванням наявних навчальних труднощів дітей з особливими освітніми потребами.

Отже, щоб реалізувати інклюзивне навчання для дітей з ООП у закладі загальної середньої освіти, потрібно відповідно до вимог державних стандартів та з урахуванням наявної категорії / категорій освітніх труднощів (зокрема поширених типів категорії навчальних труднощів), а також ступеня їхнього вияву в інклюзивному класі використовувати два можливі варіанти структурування уроку: традиційна структура уроку з уведенням до нього окремих блоків завдань для здобувачів освіти з ООП і побудова за структурою уроків малокомплектних шкіл із використанням паралельного навчання здобувачів освіти.

Перспективними вважаємо дослідження напрямів адаптації освітнього процесу для здобувачів освіти з ООП з урахуванням наявних категорій освітніх труднощів та ступеня їхнього вияву.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Базиляк Н. О. Особливості формування та реалізації освітньої політики в гуманітарній сфері щодо стратегії інновацій у країнах Європейського союзу / Н. О. Базиляк // Таврійський науковий вісник. Серія: Публічне управління та адміністрування / Херсонський державний аграрно-економічний університет. – Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2022. – Випуск 2. – С. 10–16. DOI: <https://doi.org/10.32851/tnv-pub.2022.2.2>
2. Закон України Про повну загальну середню освіту. Документ 463-IX. Редакція від 24.11.2021. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>
3. Каменщук Т. Д. Сучасні підходи в державній політиці до питання навчання дітей з порушеннями інтелектуального розвитку / Т. Д. Каменщук // Корекційна педагогіка. – 2022. – Випуск 44, т. 2. – С. 55–59. DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2022/44/2.11>.
4. Конопляста С. Ю., Белова О. Б. Психолого-педагогічний дисонанс щодо інтеграції в освіті дітей з особливими освітніми потребами / С. Ю. Конопляста, О. Б. Белова // Корекційна педагогіка. – 2022. – Випуск 43, т. 2. – С. 37–42. DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2022/43/2.7>.
5. Кучеренко А. В., Прасол Д. В. Адаптація освітньої програми як засіб забезпечення інклюзивного навчання в закладах загальної середньої освіти / А. В. Кучеренко, Д. В. Прасол // Вересень. – 2021. – № 4 (91). – С. 79–89. DOI: <https://doi.org/10.54662/veresen.4.2021.08>
6. Методичні рекомендації для закладів загальної середньої освіти щодо визначення освітніх труднощів І рівня підтримки в освітньому процесі у закладі загальної середньої освіти. – Київ : Інститут спеціальної педагогіки і психології ім. М. Ярмаченка НАПН України, 2021. – 24 с.
7. Методичні рекомендації для інклюзивно-ресурсних центрів щодо визначення категорій (типології) освітніх труднощів у осіб з ООП та рівнів підтримки в освітньому процесі. – Київ : Інститут спеціальної педагогіки і психології ім. М. Ярмаченка НАПН України, 2021. – 200 с.
8. Обухівська А. Г. Психолого-педагогічне вивчення навчальних компетентностей дошкільників з особливими освітніми потребами / А. Г. Обухівська // Харківський осінній марафон психотехнологій. Збірник тез. Частина 2. – 2019. – С. 171–175.
9. Постанова Кабінету Міністрів України від 15 вересня 2021 р. № 957 Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти. Документ 957-2021-п. Редакція від 28.04.2022. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/957-2021-%D0%BF#Text>
10. Прасол Д. В. Практичний психолог в інклюзивно-ресурсному центрі (Блок «Молодший шкільний вік»): Методичні рекомендації / Д. В. Прасол, І. В. Корнієнко, О. С. Чеканова, І. В. Дрозд, А. Ю. Семенова, А. О. Толмачова, І. А. Соломко, О. В. Бавольська ; за заг. редакцією Д. В. Прасола. – Миколаїв : вид. Торубара В. В., 2021. – 624 с.
11. Стеблюк С. В., Пишка О. П. Гра як метод навчання в інклюзивному освітньому середовищі / С. В. Стеблюк, О. П. Пишка // Корекційна педагогіка. – 2022. – Випуск 43, т. 2. – С. 43–47. DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2022/43/2.8>.
12. Чеботарьова О. В. Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів 5–10 класів з порушеннями інтелектуального розвитку. Навчально-методичний посібник / О. В. Чеботарьова, Г. О. Блеч, І. В. Гладченко, С. В. Трикоз, І. В. Бобренко, Н. А. Ярмола та ін.: за ред.: О. В. Чеботарьової. – К. : ІСП НАПН України, 2019. – 120 с.

EDUCATION FOR CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS IN AN INSTITUTION OF GENERAL EDUCATION: CHALLENGES AND ADAPTATION

Klochkova Alevtyna,
educator

*The Regional Resource Center for Supporting Inclusive Education
Mykolaiv In-Service Teachers Training Institute
4-a Admiralska Street, 54001, Mykolaiv, Ukraine
alevtyna.klochkova@moippo.mk.ua*

In today's world, digital technologies are playing a significant role in shaping the educational landscape. This is particularly true when it comes to supporting students with special educational needs. The use of digital technologies can greatly aid in adapting the educational process to better meet the needs of students with disabilities. By utilizing digital tools, educators can create a more inclusive and accessible learning environment for all students.

In the article, the author discusses the main categories of educational difficulties faced by students with special educational needs, which include physical impairments, functional limitations such as sensory or motor difficulties, and intellectual limitations. The article then analyzes common types of educational difficulties such as motivation, self-organization, work capacity, and types of educational activities. The author also presents the main directions of adaptation for the educational process, which include adapting the environment, using optimal psychological and pedagogical strategies, adapting educational materials and tasks, and adapting the assessment process. The article then outlines specific principles, methods, and techniques for teaching children with special educational needs in an inclusive classroom of a general secondary education institution. These include following principles from simple to complex, ensuring accessibility, and promoting the unity of cognitive-reproductive and creative activity. The lesson structure in the inclusive class must take into account the overlap in education programs for students with and without learning difficulties and must include a corrective and developmental component that considers the psychophysical development of the student.

Keywords: *adaptation; inclusion; learning difficulties; students with special educational needs.*

REFERENCES

1. Bazyliak, N. O. (2022). Osoblyvosti formuvannia ta realizatsii osvitnoi polityky v humanitarnii sferi shchodo stratehii innovatsii u krainakh Yevropeiskoho soiuzu [Peculiarities of the formation and implementation of educational policy in the humanitarian sphere regarding innovation strategy in the countries of the European Union]. *Tavriiskyi naukovyi visnyk. Serii: Publichne upravlinnia ta administruvannia*. Vyp. 2, – 10–16. Kherson: Vydavnychi dim «Helvetyka». DOI: <https://doi.org/10.32851/tnv-pub.2022.2.2> (ukr).
2. Chebotarova, O. V., Blech, H. O., Hladchenko, I. V., Trykoz, S. V., Bobrenko, I. V. & Yarmola, N. A. ta in. (2019). *Kryterii otsyniuvannia navchalnykh dosiahnen uchniv 5–10 klasiv z porushenniamy intelektualnoho rozvytku* [Criteria for evaluating educational achievements of students of grades 5–10 with intellectual disabilities] (Ed. O. V. Chebotarova). K.: ISP NAPN Ukrainy (ukr).
3. Kamenshchuk, T. D. (2022). Suchasni pidkhody v derzhavnii politytsi do pytannia navchannia ditei z porushenniamy intelektualnoho rozvytku [Modern approaches in state policy

to the issue of education of children with intellectual disabilities]. *Korektsiina pedahohika*. Vyp. 44, t. 2, 55–59. DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2022/44/2.11> (ukr).

4. Konopliasta, S. Yu. & Bielova, O. B. (2022). Psykholoho-pedahohichniy dysonans shchodo intehratsii v osviti ditei z osoblyvymy osvitnimi potrebamy [Psychological and pedagogical dissonance regarding the integration in the education of children with special educational needs]. *Korektsiina pedahohika*. Vyp. 43, t. 2, 37–42. DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2022/43/2.7> (ukr).

5. Kucherenko, A. V. & Prasol, D. V. (2021). Adaptaciya osvitnoyi programi yak zasib zabezpechennya inklyuzivnogo navchannya v zakladah zagalnoyi serednoyi osviti [Adaptation of the educational program as a means of ensuring inclusive education in institutions of general secondary education]. *Veresen*, 4 (91), 79–89. DOI: <https://doi.org/10.54662/veresen.4.2021.08> (ukr).

6. Law of Ukraine On comprehensive general secondary education. Document 463-IX. Editorial from 11/24/2021. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (ukr).

7. *Metodychni rekomendatsii dlia inkliuzyvno-resursnykh tsestriv shchodo vyznachennia katehorii (typolohii) osvitnikh trudnoshchiv u osib z OOP ta rivniv pidtrymky v osvitnomu protsesi* [Methodological recommendations for inclusive resource centers regarding the definition of categories (typologies) of educational difficulties for persons with disabilities and levels of support in the educational process]. (2021). Kyiv: Instytut spetsialnoi pedahohiky i psykholohii im. M. Yarmachenka NAPN Ukrainy (ukr).

8. *Metodychni rekomendatsii dlia zakladiv zahalnoi serednoi osvity shchodo vyznachennia osvitnikh trudnoshchiv i rivnia pidtrymky v osvitnomu protsesi u zakladi zahalnoi serednoi osvity* [Methodological recommendations for institutions of general secondary education regarding the determination of educational difficulties and the level of support in the educational process in the institution of general secondary education]. (2021). Kyiv: Instytut spetsialnoi pedahohiky i psykholohii im. M. Yarmachenka NAPN Ukrainy (ukr).

9. Obukhivska, A. H. (2019). Psykholoho-pedahohichne vyvchennia navchalnykh kompetentnosti doshkilnykiv z osoblyvymy osvitnimi potrebamy [Psychological-pedagogical study of educational competencies of preschoolers with special educational needs]. *Kharkivskiy osinnii marafon psykhotekhnolohii*. Chastyna 2, 171–175 (ukr).

10. Prasol, D. V., Korniienko, I. V., Chekanova, O. S., Drozd, I. V., Semenova, A. Yu., Tolmachova, A. O. & Solomko, I. A. ta in. (2021). *Praktychnyi psykholoh v inkliuzyvno-resursnomu tsestri (Blok «Molodshyi shkilnyi vik»)* [A practical psychologist in an inclusive resource center (Block «Junior school age»)]. Mykolaiv: vyd. Torubara V. V. (ukr).

11. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated September 15, 2021 No. 957 On approval of the Procedure for organizing inclusive education in general secondary education institutions. Document 957-2021-p. Editorial office dated 04/28/2022. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/957-2021-%D0%BF#Text> (ukr).

12. Stebliuk, S. V. & Pyshka, O. P. (2022). Hra yak metod navchannia v inkliuzyvnomu osvitnomu seredovyschi [The game as a method of learning in an inclusive educational environment]. *Korektsiina pedahohika*. Vypusk 43, t. 2, 43–47. DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2022/43/2.8> (ukr).